

عفو و عدالت

در قرآن و عهدین

(برگرفته از پایان نامه: مقایسه آموزه های اخلاقی قرآن و عهدین در حوزه معاشرت اجتماعی با تاکید بر عفو و عدالت)

مؤلف:

معصومه وطنی

سرشناسه	وطني، معصومه، ۱۳۶۵ -
عنوان و نام پدیدآور	عفو و عدالت در قرآن و عهدین / مولف معصومه وطنی.
مشخصات نشر	گرگان: انتشارات نوروزی، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	۲۱۶ ص.
شابک	978-600-449-271-3
وضعیت فهرست نویسی	فیا
یادداشت	کتابنامه: ص. ۱۹۶.
موضوع	گذشت -- جنبه‌های قرآنی Forgiveness -- Qur'anic teaching
موضوع	اسلام و عدالت -- جنبه‌های قرآنی Islam and justice -- Qur'anic teaching
موضوع	گذشت -- آموزه‌های کتاب مقدس Forgiveness -- Biblical teaching
موضوع	عدالت -- آموزه‌های کتاب مقدس Justice -- Biblical teaching
موضوع	اخلاق اسلامی Islamic ethics
موضوع	اخلاق مسیحی Christian ethics
موضوع	اخلاق تطبیقی Ethics, Comparative
رده بندی کنگره	۳۰۰ - ۳۹۰ (۳۹۰) / ۴۰۰
رده بندی دیویی	۱۵۹/۲۹۷
شماره کتابشناسی ملی	۴۶۷۰۳۴۵

عفو و عدالت در قرآن و عهدین

تالیف: معصومه وطنی

صفحه آرا و طراح جلد: بهاره عزت تبار

نوبت چاپ: اول-۱۳۹۶

مشخصات ظاهری: ۲۱۶ ص

قطع: وزیری

شمارگان: ۳۰۰

شماره شابک: ۳-۲۷۱-۴۴۹-۶۰۰-۹۷۸

چاپ و نشر: نوروزی-۰۱۷۳۲۲۴۲۲۵۸

قیمت: ۱۶۰۰۰ تومان

حق چاپ برای نویسنده محفوظ می باشد.

نشانی: گلستان، گرگان، خیابان شهید بهشتی، بازار رضا(ع). ۰۱۷-۳۲۲۴۲۲۵۸
 دورنگار: ۰۱۷-۳۲۲۲۰۰۴۷ آدرس الکترونیکی: Entesharate.noruzi@gmail
 سایت انتشارات: www.Entesharate-noruzi.com

پیشگفتار

این کتاب به مقایسه آموزه‌های اخلاقی قرآن و عهدین در حوزه معاشرت اجتماعی با تأکید بر عفو و عدالت می‌پردازد که در جهت تبیین جایگاه واقعی تعالیم قرآنی در بهبود روابط جمعی و تأثیر بیشتر آن در این خصوص نسبت به کتاب مقدس به بیان دو آموزه‌ی مهم اخلاقی در این دو کتاب با دید تحلیلی و تطبیقی می‌پردازد، چون کمتر اثری را در این زمینه می‌توان یافت که به صورت تطبیقی و به طرز جامع به مقایسه موضوعات اخلاق اجتماعی پرداخته باشد. از طرفی هم چون، همه خواهان نیک‌بختی و سعادتند و برای رسیدن به این هدف راهی جز کسب فضایل و دوری از رذایل اخلاقی وجود ندارد، لذا در این اثر بعد از بحث کلیت اخلاق، تنها دو آموزه اخلاقی عفو و عدالت که در روابط اجتماعی نقش بسزایی دارند مورد بررسی قرار گرفته و جایگاه آن دو در قرآن با کتاب مقدس مقایسه شده است. از مجموع آن‌ها می‌توان چنین دریافت که عفو و گذشت از جمله اصول اخلاقی پذیرفته شده در تمام ادیان الهی است تا آنجا که اناجیل از میان ارزش‌های اخلاقی بیشترین تأکید را بر عفو و گذشت دارند و به صورت مبالغه آمیزی از ایستادگی در برابر ظلم و مقابله به مثل پرهیز می‌دهند. لذا همه ادیان این حقیقت را پذیرفته‌اند که عفو و اغماض خوب است ولی در برابر موارد و مقدار مطلوب آن با هم اختلاف نظر دارند. کتاب مقدس با تمام تأکیدی که بر عفو دارد، هیچ‌گونه توضیح روشنی در مورد آن نمی‌دهد و این رهنمود اخلاقی هم‌چون سایر رهنمودها با نوعی ابهام همراه است. اما نظام اسلام در کنار همه توصیه‌هایش بیان داشته که در کجا لازم است و در کجا باید احقاق حق نمود. در رابطه با عدالت هم هیچ فرقی در میان ادیان الهی وجود ندارد و عهدین نیز همانند قرآن تأمین عدالت را به عنوان نیاز مشروع تمام انسان‌ها مطرح کرده و بر لزوم آن تأکید نموده است اما نه به گسترده‌گی و شفافیت تعالیم قرآنی. در نتیجه می‌توان گفت با وجود آموزه‌های اخلاقی زیاد در کتاب مقدس که به یقین ریشه الهی دارند غالب این آموزه‌ها ناظر به روابط اجتماعی بوده و از شفافیت اخلاقی قرآن برخوردار نیستند و راه افراط و تفریط را رفته‌اند، علاوه بر این تحریفات واقع در آن موجب خلط موضوعات

ارزشی و ضد ارزشی شده، ولی تعالیم قرآنی از توسعه، اکمال و ضابطه‌مندی و ظرفیت عظیمی برخوردار است که جنبه‌های گوناگون حیات انسانی را در بر گرفته و مسیر میانه‌روی و اعتدال را نشان می‌دهد و انسان در سایه آن می‌تواند به سعادت دنیا و آخرت برسد.

www.ketab.ir

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۹	مقدمه
۲۱	فصل اول: اصول اخلاقی و اهمیت آن
۲۶	هدف اصلی حکومت دینی چیست؟
۲۸	پیشینه و تالیف
۲۹	اهمیت مطالعه اخلاق
۳۰	مفهوم شناسی
۳۰	عفو در قرآن
۳۰	ا. تعریف لغوی
۳۳	ب. تعریف اصطلاحی
۳۵	عفو در عهدین
۳۵	عدالت در قرآن
۳۵	ا. تعریف لغوی
۳۷	ب. تعریف اصطلاحی
۳۸	عدالت در عهدین
۳۹	اخلاق
۳۹	ا. تعریف لغوی
۴۱	ب. تعریف اصطلاحی
۴۳	اجتماع
۴۳	ا. تعریف لغوی
۴۴	ب. تعریف اصطلاحی
۴۴	معاشرت

۴۴		أ. تعریف لغوی
۴۵		ب. تعریف اصطلاحی
۴۵		آموزه
۴۵		واژه‌های مرتبط
۴۵		صفح
۴۷		مغفرت (عزّان)
۴۹		رحمت
۵۱		تغافل
۵۱		قسط
۵۲		انصاف
۵۳		مساوات
۵۴		میزان
۵۴		احسان
۵۵		واژه‌های مقابل عفو و عدالت
۵۵		أ - تّریب
۵۶		ب - فظّ
۵۶		ج - غلیظ القلب
۵۷		د - ظلم
۵۸		هـ - جور
۵۸		و - بغی
۵۸		عدل در مقایسه با سایر واژه‌ها
۵۹		عدل با جود
۵۹		عدالت با شجاعت
۶۰		عدالت با عبادت

فصل دوم: آموزه اخلاقی عفو و بخشش در قرآن و عهدین.....	۶۱
جایگاه عفو و گذشت.....	۶۴
عفو از دیدگاه قرآن و روایات.....	۶۴
عفو در کتاب مقدس.....	۶۶
أ. عفو در تورات.....	۶۶
ب. عفو در انجیل.....	۶۹
انواع عفو و گذشت.....	۷۱
انواع عفو و گذشت در قرآن و روایات.....	۷۱
۱. عفو و بخشش خدا بر انسان.....	۷۳
۲. عفو و بخشش انسان بر انسان.....	۷۴
۲-أ. عفو پسندیده (گذشت از هنگام قدرت).....	۷۴
۲-ب. عفو مذموم.....	۷۷
انواع عفو و گذشت در کتاب مقدس.....	۸۰
أ. عفو و بخشش درونی.....	۸۱
ب. عفو و بخشش بیرونی.....	۸۲
عوامل عفو و گذشت.....	۸۳
عوامل زمینه‌ساز عفو و گذشت در قرآن.....	۸۳
أ. توجه به قدرت و عفو خداوند.....	۸۴
ب. توجه به آمرزش خداوند.....	۸۴
ج. ظرفیت و توانایی انسان.....	۸۵
د. اراده‌ی قوی.....	۸۵
ه. فضایل اخلاقی.....	۸۶
و. نرم‌خویی و رقت قلب.....	۸۶
ز. ایمان.....	۸۶

۸۷	 ح. صبر
۸۸	 ط. کظم غیظ
۸۹	 عوامل زمینه‌ساز عفو و گذشت در عهدین
۸۹	 ا. توجه به عفو مسیح علیه السلام
۹۰	 ب. توجه به قدرت خداوند
۹۰	 ج. کظم نبط
۹۱	 موانع عفو و گذشت
۹۲	 موانع عفو و گذشت - قرآن
۹۲	 ا. طوفان و ساوس
۹۳	 ب. هوای نفس
۹۴	 ج. حب دنیا و دنیا زدگی
۹۴	 موانع عفو و گذشت در عهدین
۹۴	 آثار و فواید عفو و گذشت
۹۵	 آثار دنیوی عفو و گذشت
۹۵	 آثار دنیوی عفو و گذشت در قرآن کریم
۹۵	 ا. عفو یکی از راه‌های حصول تقوا
۹۶	 ب. آرامش و آسایش
۹۶	 ج. عفو، موجب رحمت و محبت خدا
۹۷	 د. عفو، موجب عزت و آبرو
۹۸	 ه. تبدیل کینه‌ها و دشمنی‌ها به محبت و دوستی
۱۰۰	 و. طول عمر و سلامت روانی - جسمانی
۱۰۱	 ز. تخلق به صفات خدا
۱۰۱	 ح. مانع از سرنوشت بد
۱۰۱	 ط. محبوبیت

- ی. اصلاح مردم و تأدیب آنها ۱۰۲
- ک. تأثیر عفو در تربیت ۱۰۲
- ل. پیشرفت اجتماعی ۱۰۲
- آثار دنیوی عفو و گذشت در عهدین ۱۰۳
- أ. بهره مندی از عفو و رحمت خداوند ۱۰۳
- ب. موجب جلب گذشت دیگران ۱۰۴
- ج. جلب بکت خداوند ۱۰۴
- آثار اخروی عفو و گذشت ۱۰۴
۱. در قرآن کریم ۱۰۴
- أ. دخول به بهشت ۱۰۵
- ب. نجات از جهنم ۱۰۵
- ج. دریافت اجر و پاداش ۱۰۵
- د. شمول عفو الهی ۱۰۶
- ه. صدقهای برای محو گناهان ۱۰۶
۲. در عهدین ۱۰۶
- أ. آمرزش گناهان ۱۰۷
- ب. دیدار خداوند ۱۰۸
- مصادیق و موارد عفو و گذشت ۱۰۸
۱. در قرآن کریم ۱۰۸
- أ. عفو در مورد همسر و فرزندان ۱۰۸
- ب. عفو و گذشت بعد از طلاق ۱۰۹
- ج. عفو در مورد خویشاوندان و غیر آنها ۱۱۰
- د. عفو از قرض ۱۱۱
- ه. عفو از قصاص ۱۱۱

۱۱۳	۲. در عهدین
۱۱۳	أ. عفو از قصاص
۱۱۳	أ-۱. در تورات
۱۱۵	أ-۲. در انجیل
۱۱۷	ب. عفو از قرض
۱۱۸	ج. عفو خطاکار
۱۱۹	د. عفو الهی
۱۱۹	جمع بندی
۱۲۱	فصل سوم: آیه های اخلاقی عدالت در قرآن و عهدین
۱۲۲	عدالت در قرآن و روایات
۱۲۴	عدالت در عهدین
۱۲۵	جایگاه عدالت
۱۲۵	جایگاه عدالت در قرآن
۱۲۹	جایگاه عدالت در عهدین
۱۳۱	اهمیت و ارزش عدالت
۱۳۱	اهمیت و ارزش عدالت در قرآن
۱۳۴	اهمیت عدالت در عهدین
۱۳۷	انواع عدالت
۱۳۷	انواع عدالت از منظر قرآن کریم
۱۳۸	مفهوم عدالت فردی
۱۳۹	أ. شاخصه های عدالت فردی
۱۳۹	أ-۱. پابندی به موازین عدالت
۱۳۹	أ-۲. داوری کردن به زیان خود
۱۴۰	أ-۳. رعایت انصاف

۱۴۰	عدالت اجتماعی و انواع آن
۱۴۵	أ. اقسام عدالت اجتماعی
۱۴۶	أ-۱. عدالت اقتصادی
۱۴۷	أ-۲. عدالت قضایی
۱۴۹	أ-۳. عدالت سیاسی
۱۵۰	أ-۴. عدالت اخلاقی
۱۵۱	أ-۵. عدالت کیفری
۱۵۲	أ-۶. عدالت در شهادت
۱۵۳	انواع عدالت در عوالم
۱۵۴	أ. عدالت در حکومت
۱۵۵	ب. عدالت کیفری
۱۵۶	ج. عدالت اخلاقی
۱۵۶	د. عدالت قضایی (دادرسی عادلانه)
۱۵۸	ه. عدالت در شهادت
۱۵۸	و. عدالت سیاسی
۱۵۹	علل و انگیزه‌های انحراف از عدالت (موانع اجرای عدالت)
۱۵۹	علل و انگیزه‌های انحراف از عدالت در قرآن
۱۶۰	أ. نهاده‌نشدن ارزش عدالت در میان حاکمان
۱۶۱	ب. عدم مطالبه عدالت از سوی مردم
۱۶۲	ج. دنیا طلبی
۱۶۳	ج-۱. پیروی از هوای نفس
۱۶۴	ج-۲. سودجویی
۱۶۵	ج-۳. رشوه
۱۶۶	علل و موانع اجرای عدالت در عهدین

- ۱۶۶..... ا. دروغ
- ۱۶۶..... ب. رشوه
- ۱۶۷..... ج. لذات دنیوی
- ۱۶۷..... آثار و پیامدهای اجرای عدالت
- ۱۶۷..... آثار و پیامدهای اجرای عدالت در قرآن
- ۱۶۸..... ا. ایجاد امنیت
- ۱۶۸..... ب. ایجاد پیوند بین انسان‌ها
- ۱۶۹..... ج. قدرت و دوام رست و حکومت
- ۱۶۹..... د. تداوم و فزونی برکت
- ۱۷۰..... ه. بالا رفتن قدر و منزلت فرد
- ۱۷۰..... و. پاک‌سازی گناهان و حیات مردم
- ۱۷۰..... ز. وحدت
- ۱۷۱..... آثار و پیامدهای اجرای عدالت در عهدین
- ۱۷۱..... ا. ایجاد صلح
- ۱۷۱..... ب. دریافت وعده‌های خداوند
- ۱۷۱..... ج. دریافت برکت
- ۱۷۲..... د. کفاره گناهان
- ۱۷۲..... ه. نجات و رستگاری
- ۱۷۲..... و. پابرجا ماندن سلطنت
- ۱۷۳..... آثار و پیامدهای انحراف از عدالت اجتماعی
- ۱۷۳..... آثار و پیامدهای دنیوی انحراف از عدالت اجتماعی از منظر قرآن کریم
- ۱۷۳..... ا. دشمنی و خشم الهی
- ۱۷۳..... ب. زوال حکومت
- ۱۷۴..... ج. از بین رفتن آرامش و ایجاد کینه و دشمنی بین مردم

- د. از بین رفتن نعمت و برکت ۱۷۵
- ه. کوتاهی عمر ۱۷۵
- و. حبط عمل ۱۷۵
- آثار و پیامدهای اخروی انحراف از عدالت اجتماعی از منظر قرآن کریم ۱۷۶
- أ. عدم آموزش ۱۷۶
- ب. متفقرترین مردم نزد خدا ۱۷۶
- ج. حسرت و پشیمانی ۱۷۷
- د. عذاب الهی ۱۷۷
- آثار و پیامدهای انحراف از عدالت اجتماعی در عهدین ۱۷۷
- أ. تزلزل جهان ۱۷۸
- ب. دچار مصائب شدن و تباه ساختن سعادت جامعه ۱۷۸
- ج. بی فایده شدن اعمال مذهبی ۱۷۸
- د. پست و خوار شدن در نظر مردم ۱۷۸
- ه. از بین رفتن تمام خوبی ها ۱۷۹
- مصادیق عدالت خواهان ۱۷۹
- مصادیق عدالت خواهان در قرآن ۱۷۹
- ۱- خداوند ۱۷۹
- ۲- انبیاء علیهم السلام ۱۷۹
- ۲- أ. حضرت نوح علیهم السلام ۱۸۱
- ۲- ب. حضرت شعیب علیهم السلام ۱۸۱
- ۲- ج. حضرت داود علیهم السلام ۱۸۲
- ۲- د. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله ۱۸۲
- ۳- ائمه اطهار علیهم السلام ۱۸۳
- مصادیق عدالت خواهان در عهدین ۱۸۵

۱۸۵	 أ. خدا
۱۸۷	 ب. حضرت عیسیٰ علیه السلام
۱۸۷	 ج. حضرت داود علیه السلام
۱۸۸	 د. حضرت ایوب علیه السلام
۱۸۸	 ه. حضرت ابراهیم علیه السلام
۱۸۸	 و. حضرت سلیمان علیه السلام
۱۸۸	 جمع بندی
۱۹۳	 منابع و مآخذ

مقدمه

﴿إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ﴾^۱

دین نزد خداوند یکی بیش نبوده و اختلافی در آن نیست، از این رو خداوند بندگانش را جز به یک دین که همان اسلام و تسلیم در برابر اوست مکلف نساخته است. بنابراین اختلاف بین شرایع و ادیان به حسب کمال و نقص است نه به نحو تضاد و تنافی، به گونه‌ای که راه را دو تا کند، آن هم به خاطر اختلافی که در استعداد امت‌های سابق بوده است.

قرآن خود در تضاد و تعارض با سایر کتب آسمانی نمی‌بیند، بلکه آیات خویش را استمرار وحی آسمانی در جهت تداوم کتب پیشین و البته ناظر و حامل و مکمل آن‌ها می‌داند.^۲ قرآن اصول ثابت و لایتغیر کتاب‌های پیشین را حفظ نموده و فروعی را که تغییرپذیر است نسخ یا تکمیل می‌کند تا بحال انسان از نظر سلوک راه ترقی و تکامل مناسب باشد، در عین حال قرآن به کسی که اذیتش سر باز می‌زند یادآوری می‌نماید که کتب آسمانی آن‌ها به‌رغم آمیختگی با پیوندهای ساخت ذهن بشر، حقایق و تعالیمی را در متن خود دارد که رعایت آن‌ها فرد و جامعه را در مسیر اعتدال و رستگاری پیش می‌برد. بنابراین راهی را که انبیا به سوی آن دعوت کردند، راهی است که نوع انسانی را وادار به پیمودن طریق فطرت، یعنی کلمه توحید کرده و به سطین نه‌تنها اعمال فردی و اجتماعی با «اسلام برای خدا» حکم می‌کند، هم‌چنین آنان را به به‌طریقی داد و داد وادار کرده، تساوی حقوقی حیاتی و حریت و آزادی در اداره جامعه را برای انسان ثابت داشته است. مقوله اخلاق، از زمینه‌هایی است که تمام ادیان الهی بیشترین همسویی و توافق را با هم دارند. هر دو متن قرآن و کتاب مقدس، بر تشبیه انسان به خدا و الگو قرار دادن افعال او در آراستگی اخلاقی تأکید دارند. در بخش نمونه‌ها و مصادیق ارزش‌های اخلاقی توافق و

۱. آل عمران/۱۹.

۲. ر.ک: مائده/۴۸.

هماهنگی در هر دو کتاب وجود دارد و از آنجا که بنای هر دین بر بنیاد نظام آموزه‌ای آن استوار می‌گردد بنابراین در مطالعه ادیان شناخت آموزه‌ای اهمیت ویژه‌ای داشته و مطالعه‌ی تطبیقی بهترین راه است. از میان آموزه‌ها، آموزه‌های اخلاقی آن هم در حوزه اجتماعی جایگاه خاصی دارد. توجه دادن به وفای به عهد، عدالت‌خواهی و چشم‌پوشی از خطای دیگران و ده‌ها نمونه دیگر از این موارد در کتب آسمانی به وفور به چشم می‌خورد. بی‌تردید، میان آموزه‌ها عفو و عدالت اهمیت زیادی داشته و از جمله مکارم و محاسن اخلاق و آداب معاشرت است، عدالت شیرین‌ترین واژه‌ای است که تاکنون گوش بشریت آن را شنیده است. برای یک انسان متعهد چیزی زیباتر از اجرای عدالت و برقراری آزادی نیست. یکی از ارکان مهم و اساسی هر نظام که بر پایی آن موجب پیشرفت و ترقی آن جامعه می‌گردد، عدالت اجتماعی است که اجرای درست این اصل باعث رونق و پیشرفت جامعه در زمینه‌های گوناگون می‌گردد و دوام و پایداری آن نظام را در پی خواهد داشت. این اصل در قرآن «قُلْ أَمْرٌ بِالْعَدْلِ» و عهد عتیق و عهد جدید نیز مورد توجه قرار گرفته و به آن سفارش اکید شده است.

عفو هم تنها یک مسأله اخلاقی نیست بلکه یک مسأله مهم اجتماعی نیز است، چرا که اگر بنای یک جامعه بر انتقام‌جویی باشد دائماً جدل و کشمکش و خونریزی در میان آن‌ها حاکم خواهد بود و روی عزت و آرامش نخواهند دید. علم‌راندیده گرفتن خطای دیگران آن قدر مهم است که در قرآن کریم علاوه بر سفارش به آن به اجتناب مختلف عفو هم پرداخته است در این میان کتاب مقدس نیز ساکت ننشسته و به این مهم پرداخته است اما نه به جامعیت و گستردگی قرآن. از این رو با توجه به اهمیت این دو آموزه، به بررسی آن به صورت تطبیقی در قرآن و کتاب مقدس پرداخته شده تا ضمن روشن شدن موضع هر یک، اهمیت این مسأله دو چندان آشکار گردد.